

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З Інтегрованого курсу історії та громадянської освіти»

Вчитель: Кондратьєва С.В.

	Тема заняття, номер параграфа	Зміст теми	Очікувані результати навчання	Види навчальної діяльності	Орієнтири для оцінювання
І семестр					
	Вступ. Середньовіччя як історична епоха	1. Місце Середньовіччя у світовій історії. 2. Джерела вивчення історії Середніх віків. Ключові поняття «Середньовіччя» (Середні віки), «Літопис руський». Додаткові терміни «періодизація Середньовіччя». <i>Співвідношення періодизації з перебігом подій на теренах України.</i> <i>Регіональні варіанти Середньовіччя.</i> <i>Внесок Середньовіччя в світову культуру.</i> <i>Середньовіччя і сучасність.</i> <i>Оцінка джерела істориком.</i> <i>Проблема достовірності джерел.</i>	Базові знання: - знає хронологічні межі та періодизацію Середньовіччя. Розуміння: - ознаки культурно-історичної епохи Середньовіччя як періоду між історією Стародавнього світу та Новою історією; - співвідносить історичні періоди європейського Середньовіччя і княжої доби в Україні. Ставлення: - формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ціннісних основ локальних цивілізацій Європи доби Середньовіччя з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. Базові знання: - основні джерела з історії Середньовіччя (пам'ятки матеріальної культури, писемні та усні джерела); - жанрові особливості «Літопису руського». Розуміння: - види джерел з історії Середньовіччя; - сміслові зв'язки між джерелами різних видів; - вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і життєву позицію авторів джерел. Вміння: - порівняти зміст різних джерел за самостійно визначеними критеріями; - досліджувати і використовувати історичні джерела для аналізу історичних процесів доби Середньовіччя. Ставлення: критично ставиться до оцінки історичних джерел, розуміє проблему їх достовірності.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> «Міні дискусія» на тему «Середньовіччя – «темні віки» чи романтична епоха рицарства?». «Синхронізація». Початок роботи над укладанням синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в добу Середньовіччя». Групова робота — співвідношення періодизації з перебігом подій на теренах України.	укладає синхроністичну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах [9 ГІО 1.1.3-1] співвідносить подію, явище, процес та історичний період [9 ГІО 1.3.1-1] за історичними джерелами визначає період, епоху [9 ГІО 1.3.1-2] користується історичною періодизацією для характеристики історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.3.1-3] розрізняє первинні та вторинні історичні джерела [9 ГІО 3.1.1-1] порівнює зміст історичних джерел за самостійно визначеними критеріями [9 ГІО 3.2.1-4]
Розділ 1. Народження середньовічної Європи					
	Занепад античного світу		Базові знання:	<i>Навчально- пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча,</i>	визначає передумови, розрізняє результати і

		1. Передумови падіння Західної Римської імперії. 0. Особливості взаємин варварського та римського «світів» 0. Велике переселення народів та падіння Риму Ключові поняття «варвари», «Велике переселення народів». Додаткові терміни: вандалізм Релігія і вірування варварських народів. Велике переселення народів та загибель Західної Римської імперії.	• передумови, причини і наслідки Великого переселення народів та падіння Західної Римської імперії; • періодизація Великого переселення народів. Розуміння: • перебігу та сутності міграційних процесів під час Великого переселення народів; • особливості вірувань та релігій варварських народів; • поняття «міграція», «варвари», «вандалізм», «варварські королівства». Вміння: • показувати на карті територію Римської імперії напередодні падіння, напрямки Великого переселення народів; • визначати періоди Великого переселення народів та їхні наслідки; • визначати особливості/відмінності розвитку варварських народів. Ставлення: аргументує та усвідомлює відмінність/несумісність між розвитком середньовічних держав/народів, їхніх прагнень та світогляду.	<i>проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда, пояснення, опитування). Групова робота визначення особливості/відмінності розвитку варварських народів. Індивідуальна робота — робота з картою, робота з поняттями. Вправа «Маркування тексту». Створення (під керівництвом учителя) схеми/інфографіки з визначенням періодизація Великого переселення народів. Написання есе на тему «Вплив кліматичних змін на міграційні процеси у середні віки».	наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] користується історичною періодизацією для характеристики історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.3.1-3] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 4.2.3-2]
	Слов'яни	1. Походження та розселення слов'ян 2. Слов'янські племена і племінні союзи на теренах України 3. Історичні джерела про життя давніх слов'ян Ключове поняття «етногенез», «племінний союз», «язичництво». Етногенез та розселення. Питання «прабатьківщини слов'ян». Слов'янські племена і племінні союзи на теренах України. Спосіб життя слов'ян. Джерела історії давніх слов'ян.	Базові знання: • концепції походження слов'ян; • терени та хронологічні межі розселення слов'ян; • слов'янські племінні союзи на теренах України. Розуміння: • передумови та наслідки розселення слов'ян, передумови утворення держави у слов'ян, які жили на теренах України; • групи слов'ян (південні, західні, східні) та народи, які до них належать; • поняття «етногенез», «племінний союз», «язичництво», «монотеїзм». Вміння: • показати на карті території розселення слов'янських племен на теренах України; • охарактеризувати спосіб життя (господарство, побут, організацію суспільства і влади, світосприйняття) Слов'ян, які жили на теренах України; • пояснювати передумови та наслідки розселення слов'ян на теренах України; • назвати та охарактеризувати джерела історії давніх слов'ян. Ставлення:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, бесіда з елементами дискусії, ілюстрування, перегляд відеофайлів). Групова робота — обговорення теорій (концепцій) походження слов'ян, наведення тез «за» та «проти». Проведення учнівського круглого столу «Як відбувалася генеза слов'янських етносів?». Індивідуальна робота — робота з картою: створення малюнку-схеми розселення слов'янських племен на теренах України STEM-завдання «Створення презентації «Життя і побут давніх слов'ян»».	визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] розрізняє первинні та вторинні історичні джерела [9 ГІО 3.1.1-1] визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів [9 ГІО 2.2.3-1] характеризує чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій, визначає тенденції економічного розвитку

				усвідомлювати значення географічного чинника в історії людства, зв'язок людини і природи.		[9 ГІО 2.2.2-2] наводить приклади різних тлумачень минулого суб'єктами історичного процесу [9 ГІО 3.3.2-2]
		Варварські королівства в Європі. 1. ТЕОРІЯ. Карта Європи в ранньому Середньовіччі. Поява «варварських правд» 2. ПРАКТИКА. I. Орієнтуємось в історичному часі й просторі. II. Працюємо з інформацією історичного змісту. III. Виявляємо повагу до гідності людини та соціальну активність Ключові поняття «варварське королівство» Додаткові терміни «звичаєве право», «варварські правди» Карта Європи у ранньому Середньовіччі. «Варварські Правди».	1. ТЕОРІЯ. Карта Європи в ранньому Середньовіччі. Поява «варварських правд» 2. ПРАКТИКА. I. Орієнтуємось в історичному часі й просторі. II. Працюємо з інформацією історичного змісту. III. Виявляємо повагу до гідності людини та соціальну активність Ключові поняття «варварське королівство» Додаткові терміни «звичаєве право», «варварські правди» Карта Європи у ранньому Середньовіччі. «Варварські Правди».	Базові знання: - назви варварських королівств в Європі; - дати створення варварських королівств. Розуміння: - поняття «політичний устрій», «варварське королівство», «середньовічне королівство»; - поняття «звичаєве право», «варварські Правди»; - роль особи у створенні й розбудові середньовічних держав. Вміння: - окреслити з використанням географічних термінів і показати на карті напрямки Великого переселення народів та розселення варварських племен; - узагальнено сформулювати передумови та наслідки Великого переселення народів IV–VII ст.; - окреслити з використанням географічних термінів і показати на карті «варварські» королівства; - схарактеризувати політичний устрій (організацію влади) середньовічних держав. Ставлення: - усвідомлювати значення міжцивілізаційних контактів і конфліктів у Середньовіччі та сучасному світі.	<i>Навчально- пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, обговорення, порівняння, аналіз). Групова робота — фор- мулювання передумов та наслідків Великого переселення народів IV–VII ст. Індивідуальна робота — робота з історичними джерелами, вправа «Маркування тексту», робота з картою. Скласти порівняльну таблицю «Політичний устрій (організацію влади) середньовічних держав».	визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів [9 ГІО 2.2.3-1] пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3]
		Імперія Карла Великого та її розпад 1. Від королівств до імперії. Франкське королівство за Карла Мартела і Піпіна Короткого 2. Утворення і занепад імперії Карла Великого 3. Каролінзьке відродження Додаткові терміни «бенефіцій», «мажордом», «графство»,	1. Від королівств до імперії. Франкське королівство за Карла Мартела і Піпіна Короткого 2. Утворення і занепад імперії Карла Великого 3. Каролінзьке відродження Додаткові терміни «бенефіцій», «мажордом», «графство»,	Базові знання: - особливості правління Карла Мартела, Піпіна Короткого, Карла Великого, битви при Пуатьє; - територіальні та хронологічні межі існування імперії Карла Великого. Розуміння: - поняття «бенефіцій», «мажордом», «графство», «Каролінзьке відродження»; - наслідки походів та завоювань Карла Великого, їх значення для утворення імперії; - причини піднесення культури в період правління Карла Великого;	<i>Навчально- пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда, обговорення). Індивідуальна робота — складання історичного портрета Карла Великого, робота з поняттями. Групова робота — робота з пам'ятками культури «Каролінзького відродження». Визначення причини піднесення культури в період правління Карла Великого.	визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] демонструє знання перебігу подій, явищ,

			«Каролінзьке відродження». Ідея імперії на Заході. Завоювання Карла Великого. Виникнення імперії та її устрій. «Каролінзьке відродження». Розпад імперії.	- причини і наслідки розпаду імперії Карла Великого. Вміння: - показати на карті територіальні межі імперії Карла Великого; - пояснити причини і визначити наслідки походів та завоювань Карла Великого, причини піднесення культури. Ставлення: - усвідомлювати ціннісні та світоглядні особливості мешканців середньовічних імперій, мати особисте ставлення до такого типу держави.		процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] визначає належність культурно-історичних пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2-2]
		Візантійська імперія — наступниця Риму	- Утворення Візантійської імперії - Правління імператора Юстиніана I - Візантія між Сходом і Заходом Додаткові терміни «василевс», «іконоборство». Територія та населення Візантії. Імператор і система влади. Міста і міське життя. Особливості економіки, соціальної структури, культури та побуту. «Кодекс Юстиніана». Іконоборство. Візантія між Сходом і Заходом.	Базові знання: - обставини утворення Візантійської імперії, правління Юстиніана I, повстання «Ніка»; - територія Візантійської імперії. Розуміння: - поняття «василевс», «іконоборство»; - особливості системи влади Візантійської імперії; - причини і наслідки прийняття, зміст «Кодексу Юстиніана»; - передумови і наслідки повстання «Ніка»; - причини початку іконоборства, наслідки руху іконоборців; - особливості правління македонської династії; - особливості правління династії Комнінів. Вміння: - розташувати в хронологічній послідовності відомості про Візантійську імперію; - показати на карті Візантію та її сусідів; - охарактеризувати організацію влади у Візантійській імперії, особливості економіки, соціальної структури, культури і побуту; - визначати основні положення та наслідки прийняття «Кодексу Юстиніана». Ставлення: - усвідомлює значення візантійської культури, як такої, що увібрала у себе багато культурних традицій народів, які її населяли.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення). Індивідуальна робота (робота з картою, створення хронологічної таблиці або шкали часу, робота з поняттями). Групова робота (ланкова робота — учні об'єднані у постійні групи для розв'язання конкретних навчальних завдань, вправа «Питання — відповідь»). Конференція з елементами дебатов «Візантія — наступниця Риму».	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] визначає належність культурно-історичних пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2-2]
		Нормани	- Скандинавія у Середньовіччі - Вікінги — нормани — варяги - Походи норманів і утворення	Базові знання: - хронологічні межі та напрямки норманських завоювань в Європі; - дата та обставини завершення Великого переселення народів. Розуміння:	Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна. Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення).	визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1]

			норманських держав Ключові поняття «вікінги». Додаткові терміни «епос», «нормани». Нормани–вікінги. Походи норманів та виникнення норманських держав. «Ісландське народоправство». Релігія і вірування норманів. Норманський епос. Нормани та слов'яни.	• поняття «вікінги», «норманські завоювання»; • «норманська» теорія походження Руської держави; • поняття «епос», особливості норманської міфології. Вміння: • показати на карті напрямки норманських та походів; • визначати особливості норманських держав. Ставлення: • усвідомлювати значення географічного і кліматичного чинників у житті суспільства, їх впливи на історію людства.	Індивідуальна робота (робота з термінами, укладення словничка ключових понять теми). Вправа «Екскурсоводи» — провести словесну/уявну/ віртуальну екскурсію поселенням вікінгів. Групова робота — робота з історичною картою.	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в різні історичні періоди, наводить приклади впливу людини на природу в минулому і сьогоденні [9 ГІО 2.2.1-1]
		Перші держави народів Центральної Європи	1. Великоморавська держава і Польща 2. Утворення держави в болгар 3. Переселення угорців та утворення Угорського королівства Великоморавська держава. Перше Болгарське царство. Терени сучасної Польщі. Переселення угорців та утворення Угорського королівства. Візантія і слов'яни.	Базові знання: • процес утворення Великоморавської та Болгарської держав; • території розселення слов'янських племен в Європі; Розуміння: • роль особи у створенні й розбудові середньовічних держав; Вміння: • виявити мотиви, керуючись якими східні слов'яни прийняли володарювання варязьких князів; • схарактеризувати політичний устрій (організацію влади) середньовічних держав слов'ян; • показати на карті напрямком угорського походу. Ставлення: • усвідомлювати давньоруське суспільство як складову суспільства середньовічної Європи	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда, обговорення). Індивідуальна робота — складання історичного портрета Мешка I, Болеслава II, Симеона, Іштвана I, Андраша II, робота з поняттями. Групова робота — складання порівняльної таблиці «Особливості політичного устрою середньовічних держав народів Центральної Європи».	пояснює залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей [9 ГІО 1.2.2-1] зіставляє наміри та результати діяльності історичних і сучасних діячів та суспільних груп [9 ГІО 1.2.2-3] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1]
		Перші київські князі	1. Племінні князівства Русі-України. Київ та його перші правителі 2. Руська земля за Аскольда і Діра 3. Перші Рюриковичі в Києві 4. Чому Русь стала Руссю? Ключові поняття «данина», «Русь», «Русь-Україна», «полюддя», «князь». Теорії походження Давньоруської держави. Походження назви «Русь». Створення Давньоруської держави - Русі-України.	Базові знання: • процес утворення Давньоруської держави (Русі-України), дати перших русько-візантійських договорів, хронологічну послідовність правління перших київських князів; • напрямки походів перших київських князів. Розуміння: • термін «Руська Земля» як самоназва держави, а терміни «Давня Русь» та «Русь-Україна» як умовні вживані істориками; • роль особи у створенні й розбудові середньовічних держав;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда, обговорення). Індивідуальна робота — складання історичного портрета Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги, робота з поняттями. Групова робота — складання порівняльної таблиці «Особливості політичного устрою Руської Землі (у зіставленні з варварськими королівствами, імперією Карла Великого, Візантією)».	зіставляє наміри та результати діяльності історичних і сучасних діячів та суспільних груп [9 ГІО 1.2.2-3] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1]

		Легендарні перекази про перших київських князів (від Аскольда до Святослава). Нормани та слов'яни. Візантія і слов'яни.	• передумови утворення держави у слов'ян, які жили на теренах України; • роль міста Києва в утворенні Русі; • поняття «князь», «дружина», «полюддя», «данина», «хозари», «печеніги», «язичництво». Вміння: • виявити мотиви, керуючись якими східні слов'яни прийняли володарювання варязьких князів; • розмістити в хронологічній послідовності відомості про утворення Давньоруської держави (Русі-України), правління перших князів (Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги), їхні походи/реформи; • охарактеризувати спосіб життя (господарство, побут, організацію суспільства і влади, світосприйняття) слов'ян, які жили на теренах України; • визначити напрями внутрішньої й зовнішньої політики перших князів; • укласти історичний портрет руського князя. Ставлення: • усвідомлювати давньоруське суспільство як складову суспільства середньовічної Європи.		укладає синхроністичну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах [9 ГО 1.1.3-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГО 1.2.1-1] пояснює залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей [9 ГО 1.2.2-1] висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГО 1.2.2-4]
	Русь-Україна та Візантія. ПРАКТИКУМ	1. ТЕОРІЯ. Русь-Україна та Візантія в IX—X століттях. Святослав. 2. ПРАКТИКА. I. Орієнтуємось в історичному часі й просторі. II. Працюємо з інформацією історичного змісту. III. Виявляємо повагу до гідності людини та соціальну активність <i>Легендарні перекази про перших</i>	Базові знання: • процес утворення Давньоруської держави (Русі-України), дати перших русько-візантійських договорів, хронологічну послідовність правління перших київських князів; • напрямки походів перших київських князів. Розуміння: • роль особи у створенні й розбудові середньовічних держав; • роль міста Києва в утворенні Русі; • поняття «князь», «дружина», «полюддя», «данина», «хозари», «печеніги», «язичництво». Вміння: • розмістити в хронологічній послідовності відомості про утворення Давньоруської держави (Русі-України), правління перших князів (Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги, Святослава), їхні походи/реформи;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда, обговорення). Індивідуальна робота — складання історичного портрета Святослава, робота з поняттями. Групова робота — складання порівняльної таблиці «Особливості політичного устрою Руської Землі (у зіставленні з варварськими королівствами, імперією Карла Великого, Візантією)».	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГО 1.1.2-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГО 1.2.1-1] пояснює залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей [9 ГО 1.2.2-1]

		київських князів (Святослав).	- охарактеризувати спосіб життя (господарство, побут, організацію суспільства і влади, світосприйняття) слов'ян, які жили на теренах України; - визначити напрями внутрішньої й зовнішньої політики перших князів; - укласти історичний портрет руського князя. Ставлення: - усвідомлювати давньоруське суспільство як складову суспільства середньовічної Європи.		висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4] характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в різні історичні періоди, наводить приклади впливу людини на природу в минулому і сьогодні [9 ГІО 2.2.1-1]
	Християнська церква в IV–XI століттях	- Християнська церква і ранньосередньовічні держави «Великий розкол» 1054 року - Ієрархія небесна і земна Ключові поняття «християнство», «церковна ієрархія». Припинення гонінь на християн. Біблія. Вселенські собори. Організація християнської церкви на Сході та на Заході. Ієрархія небесна і земна. Аврелій Августин. Папська держава. Ірландська церква. Християнство та язичництво. «Великий розкол» 1054 року. Католицизм та православ'я.	Базові знання: - причини та наслідки розколу християнської церкви; - межі поширення впливу католицької та православної церков. Розуміння: - основні відмінності між католицизмом і православ'ям; - роль вчення Аврелія Августина у християнській церкві; - поняття «церковний собор», «церковна ієрархія», «Папа Римський», «патріарх», «митрополит», «єпископ», «чорне» та «біле» духовництво; - особливості функціонування теократичної Папської держави; заснування та особливості церкви Ірландії. Вміння: - визначати відмінності між католицизмом і православ'ям, порівнювати їх, визначати межі впливу католицької та православної церков; - характеризувати особливості функціонування теократичної Папської держави, церкви Ірландії. Ставлення: - формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ролі християнської церкви для середньовічної Європи	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда, обговорення). Індивідуальна робота — складання історичного портрета Аврелія Августина, робота з поняттями. Групова робота — складання порівняльної таблиці «Основні відмінності між католицизмом і православ'ям».	встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2] аргументує за допомогою історичних фактів вплив на поведінку людини подій політичного, економічного та духовного життя [9 ГІО 1.2.2-2] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] пояснює на прикладах відмінності між суспільними системами, характеризує стабільний та нестабільний стани історичних спільнот, пояснює причини цих станів [9 ГІО 4.1.2-2] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття багатомірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2]
	Володимир Великий та його реформи	Сходження Володимира	Базові знання:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча,</i>	демонструє знання перебігу подій, явищ,

		Святославовича до влади 2. Князь Володимир Святославович і війни 3. Князь Володимир Святославович і реформи Ключові поняття «боляри», «язичництво», «християнізація». Володимир Великий. Прийняття християнства. Особливості політики та реформ Володимира Великого особливості господарського та суспільного життя населення Русі в X–XI ст	• правління князя Володимира Великого, дата впровадження християнства як державної релігії, • територію Давньоруської держави (Русі-України) за часів правління Володимира Великого. Розуміння: • особливості політики та реформ Володимира Великого, • поняття «боляри» • історичне значення впровадження християнства як державної релігії Давньоруської держави (Русі-України), • місце Русі-України серед європейських держав після прийняття християнства; Вміння: • розташувати в хронологічній послідовності відомості про правління князя Володимира Великого, хрещення Русі; показати на карті територію Давньоруської держави (Русі- України) за правління Володимира Святославовича, • охарактеризувати особливості господарського та суспільного життя населення Русі в X–XI ст., внутрішню та зовнішню політику Володимира Великого, • визначити причини впровадження християнства як державної релігії Давньоруської держави (Русі-України). Ставлення: • усвідомлювати давньоруське суспільство як складову суспільства середньовічної Європи.	<i>проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення). Індивідуальна робота — робота з картою, робота з поняттями, складання історичного портрету Володимира Великого. Групова робота (ланкова робота — учні об'єднані у постійні групи для розв'язання конкретних навчальних завдань).	процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2] висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4] характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в різні історичні періоди, наводить приклади впливу людини на природу в минулому і сьогоденні [9 ГІО 2.2.1-1]
	Ярослав Мудрий і тріумвірат Ярославовичів	1. . Боротьба між Володимировичами 2. Внутрішня та зовнішня політика князя Ярослава Володимировича 3. Тріумвірат князів Ярославовичів Ключові поняття «митрополія», «шлюбна дипломатія». Додаткові терміни «тріумвірат Ярославовичів».	Базові знання: • правління князя Ярослава Мудрого; • дату розгрому печенігів під Києвом; • час зведення Софійського собору, укладення «Руської правди», тріумвірату Ярославовичів, • територію Давньоруської держави (Русі-України) за часів правління Ярослава Мудрого. Розуміння: • особливості політики Ярослава Мудрого; • історичне значення кодифікації звичаєвого права (укладення «Руської правди»); • поняття «вотчина», «шлюбна дипломатія», «тріумвірат»; Вміння:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення). Індивідуальна робота — робота з картою, робота з поняттями, складання історичного портрету Ярослава Мудрого. Групова робота (ланкова робота — учні об'єднані у постійні групи для розв'язання конкретних навчальних завдань).	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх

		Ярослав Мудрий. «Руська правда». Триумвірат Ярославичів	- розташувати в хронологічній послідовності відомості про правління князів Ярослава Мудрого та розбудову Київської митрополії, боротьбу русичів з печенігами, кодифікацію руського звичаєвого права; - показати на карті територію Давньоруської держави (Русі- України) за правління Ярослава Мудрого; - охарактеризувати особливості господарського та суспільного життя населення Русі в X–XI ст., внутрішню та зовнішню політику Ярослава Мудрого. Ставлення: - усвідомлювати давньоруське суспільство як складову суспільства середньовічної Європи.		взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4]
	Русь за Володимира Мономаха	1. Любецький з'їзд князів 1097 року та непопулярний Святополк Ізяславович 2. Князювання Володимира Всеволодовича (Мономаха) <i>Додаткові терміни, «снем», «міжусобиця».</i> Володимир Мономах. Причини та початок роздробленості. Особливості господарського та суспільного життя населення Русі в X–XI ст., внутрішню та зовнішню політику Володимира Мономаха.	Базові знання: - правління князя Володимира Мономаха; - територія Давньоруської держави (Русі-України) за часів правління Володимира Мономаха. Розуміння: - особливості політики Володимира Мономаха; - передумови роздробленості Русі-України. Вміння: - розташувати в хронологічній послідовності відомості про правління князя Володимира Мономаха, - показати на карті територію Давньоруської держави (Русі- України) за правління Володимира Мономаха; - охарактеризувати особливості господарського та суспільного життя населення Русі в X–XI ст., внутрішню та зовнішню політику Володимира Мономаха; Ставлення: - усвідомлювати давньоруське суспільство як складову суспільства середньовічної Європи.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення). Індивідуальна робота — робота з картою, робота з поняттями, складання історичного портрету Володимира Мономаха. Групова робота (ланкова робота — учні об'єднані у постійні групи для розв'язання конкретних навчальних завдань).	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] визначає належність культурно-історичних пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2-2] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2]
Розділ 2. Середньовіччя за межами Європи					
	Араби та народження ісламського світу	1. Аравія, араби та їхні вірування 2. Виникнення ісламу та утворення Халіфату 3. Культура країн ісламу Ключові поняття «іслам», «Коран», «халіфат».	Базові знання: - історія та період виникнення ісламу; - основні особливості ісламської релігії та культури; - напрямки арабських завоювань; - територіальні межі Арабського халіфату; - халіфат Омеядів та Абсасидів.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення). Індивідуальна робота — скласти	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] визначає належність культурно-історичних

			Додаткові терміни «пророк». Стародавня Аравія. Пророк Мухаммад та виникнення ісламу. Основи віри та обрядовість ісламу: спільне з християнсько-юдейським світоглядом. Арабські завоювання та утворення Халіфату. Перші халіфи і розкол в ісламі. Халіфат Омеядів та завоювання в Європі. Абассиди та початок розпаду Халіфату. Культура країн ісламу. Вплив античної культури на арабів. Взаємовпливи християнської та арабо-мусульманської культур.	Розуміння: • поняття «іслам», «пророк», «Коран», «хіджра», «рамадан», «халіфат», «експансія». • місце арабської культури у світовій культурній традиції; • причини швидкого поширення ісламу; • причини і наслідки арабських завоювань; • особливості внутрішньої та зовнішньої політики перших халіфів; • причини розколу в ісламі; • взаємозв'язки християнської та арабо-мусульманської культур. Вміння: • обґрунтовано оцінити вплив арабської культури на культуру народів Європи; • визначати особливості ісламської культури, основні положення ісламу; • показати на карті територіальні межі Арабського халіфату, визначати напрями арабських завоювницьких походів; • характеризувати політику перших халіфів, особливості розвитку халіфату за Омеядів та Абассидів; • визначати передумови початку розпаду Халіфату. Ставлення: • усвідомлювати особливості цінностей та світогляду людини ісламської цивілізації.	«пам'ятку мусульманина» на основі опрацювання витягів з Корану. Групова робота (ланкова робота — учні об'єднані у постійні групи для розв'язання конкретних навчальних завдань).	пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГО 2.1.2-2] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГО 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГО 1.2.1-2] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГО 1.3.2-1] висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГО 1.2.2-4]
		Середньовічні держави кочовиків. Від гунів до монголів	1. Ранньосередньовічні кочові держави в Європі 2. Хозари і печеніги 3. Половці та ординці Етнічна мозаїка Великого Степу. Гуни, авари, обри, угорці. Хазарський каганат. Печеніги. Половецький союз. Відносини кочовиків з Руссю. Ключові поняття «хозари», «каганат», «печеніги», «хан», «ярлик», «баскак».	Базові знання: • як і де виникли середньовічні держави кочовиків; • час утворення Хазарського каганату, Золотої Орди; • які особливості розвитку мали середньовічні держави кочовиків; • території розселення половців і хозар. Розуміння: • наслідки панування монголів (Золотої Орди) для суспільств Східної Європи; • поняття «каганат», «Золота Орда», «ярлик», «баскак»; • зв'язок середньовічних держав кочовиків з історією Русі- України. Вміння:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, перегляд навчального відео, вправи «Займи позицію», «Сніговий ком»). Групова робота (робота з документами та джерелами, укладання таблиці, виконання синхронізаційних завдань). Індивідуальна робота (виконання тестових завдань, складання словника термінів, робота з картою, встановлення відповідності, складання історичного	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГО 2.1.1-1] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття багатомірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГО 4.3.2-2] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань

			Додаткові терміни «Золота Орда». - показати на карті території Золотої Орди, Хозарського і Аварського каганату, напрямки походів монголів; - визначати особливості розвитку середньовічних держав кочовиків; - охарактеризувати зовнішньополітичні стосунки між кочовими середньовічними державами та Руссю-Україною. Ставлення: - усвідомлювати ціннісні й світоглядні особливості мешканців держав кочовиків, цивілізаційні особливості такого типу держави.	портрету/сторінки в соціальних мережах політичних діячів).	[9 ГІО 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2]
	Китай, Японія, Індія	- Китай у Середньовіччі - Японія в Середньовіччі - Середньовічна Індія Ключові поняття «Піднебесна» імперія», «каста», «індуїзм». Додаткові терміни «сьогун», «самурай», «брахманізм». «Серединна імперія». Китай під владою монголів. Китайська держава у Середньовіччі. Релігії та культура Китаю. Японська держава. Самураї та сьогуні. Релігії та культура Японії. Природа та населення. Індійські князівства. Делійський султанат. Варни і касты. Релігії та культура Індії.	Базові знання: - території середньовічних Китаю, Японії, Індії; - хронологічні межі перебування Китаю під владою монголів. Розуміння: - значення культурних досягнень середньовічних Китаю та Японії для формування європейського культурного простору; - поняття «Піднебесна імперія», «клани», «сьогун», «самурай», «конфуціанство», «даосизм», «буддизм», «каліграфія»; - середньовічне японське суспільство, причини виникнення самурайства. - значення культурних досягнень середньовічної Індії для формування європейського культурного простору; - поняття «варна», «каста», «недоторкані», «брахманізм». Вміння: - показати на карті території середньовічних Китаю та Японії, Індії; - розповісти про пам'ятки культури Китаю, Японії та Індії епохи Середньовіччя; - визначати особливості релігії Китаю та Японії у Середні віки. - визначати особливості соціальної структури та релігії Індії у середні віки. Ставлення: - усвідомлювати ціннісні й світоглядні особливості держав Китаю та Японії, виявляти толерантне ставлення до різних народів, культур, релігій; - усвідомлення самотності та особливості середньовічної Індії, виявлення толерантного ставлення до різних народів, культур, релігій.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (історичний диктант, розповідь, пояснення, ілюстрування, розповідь з елементами бесіди, обговорення тощо). Індивідуальна робота (робота з поняттями, укладання історичного словника, робота з текстом — маркування («зрозумів» — «зацікавило» — «потрібно повторити», робота зі шкалою часу, есе — «Культурні досягнення середньовічної Індії»)). Групова робота (робота в парах «Взаємні запитання», «Щоденник подвійних нотаток» — сформулювати основні поняття уроку, підсумок уроку, аналіз документів та джерел, робота з історичною картою, укладання хронологічної таблиці). Робота в групах — порівняння особливості релігії Китаю, Японії та Індії у середні віки.	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] визначає належність культурно-історичних пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2-2] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2]

	Доколумбова Америка	1. Міста-держави мая 2. Держава ацтеків 3. Держава інків Заселення Американського континенту. Міста- держави майя. Держава ацтеків. Держава інків. Релігія та культура середньовічної Америки. Додаткові терміни «тлатоані».	Базові знання: - формування й розвиток ранньоківиалізаційних систем та їх вплив на культуру доколумбової Америки (міста-держави мая, держава інків, держава ацтеків). Розуміння: - система державної влади та суспільного устрою мая, інків та ацтеків; - особливості релігії та культури доколумбових цивілізацій Америки; - досягненнями мая, ацтеків, інків в архітектурі, скульптурі та живописі. Вміння: - проаналізувати релігійно-міфологічний зміст культури мая, ацтеків, інків; - характеризувати особливості побуту, державної влади та суспільного устрою мая, інків та ацтеків; - показати на карті території, які населяли мая, інки та ацтеки. Ставлення: - усвідомлення самобутності культурних досягнень мая, інків, ацтеків та їх вираження у контексті цивілізаційного розвитку доколумбової Америки.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, обговорення, порівняння, аналіз). Практична робота — учнівські проєкти. Індивідуальна робота — підготувати есе на тему «Самобутність культури держав доколумбової Америки»	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2]
Розділ 3. Середньовічні суспільства					
	Людина в Середньовіччі. Світогляд і взаємини з природою	1. Світогляд середньовічної людини 2. Вплив кліматичних та географічних умов Європи на життя середньовічних людей 3. Людина серед людей. Сім'я та діти Ключові поняття «внутрішня колонізація», «зовнішня колонізація». Додаткові терміни «чорна смерть». Панування релігійного світогляду. Бог і диявол. Рай, пекло, чистилище. Тіло та душа. Індивід та суспільство. Родина і кохання. Діти в Середньовіччі. Хвороби, вік, смерть. Уява про час і простір. Власність, право і	Базові знання: - основи світогляду середньовічної людини; - особливості сімейних стосунків середньовічної людини; - взаємозв'язок індивіду та суспільства у Середньовіччі; - відношення середньовічної людини до природи. Розуміння: - поняття «чистилище», «чорна смерть», «анафема»; - особливості залежності середньовічної людини від природи; - причини та наслідки розповсюдження хвороб та епідемій у Середньовіччі; - особливості та причини панування релігійного світогляду у Середньовіччі, поняття «внутрішня колонізація»; - причини демографічних проблем у Середньовіччі. Вміння: - обґрунтувати сутність зв'язку людини і природи/людини і релігії у Середньовіччі;	<i>Навчально- пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Практична робота. Фронтальна робота — обговорення термінів і понять, висловлення власних суджень, аналіз тексту. Групова робота — дослідження у групах. Обговорення. Індивідуальна робота — складання мапи думок, підготувати есе на тему «Європа та епідемії: боротьба чи співіснування?» Вправа «Лабіринт» — тема «Як подолати хвороби та епідемії?».	визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів [9 ГІО 2.2.3-1] характеризує чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій, визначає тенденції економічного розвитку [9 ГІО 2.2.2-2] характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в різні історичні періоди, наводить приклади впливу людини на природу в минулому і сьогоденні [9 ГІО 2.2.1-1]

			влада в уяві середньовічної людини. Світ фантазії та символів. Кліматичний фактор в житті суспільства. Географічний фактор в житті суспільства. Відношення до природи. Демографічні процеси. Хвороби та епідемії.	- визначати, яке місце в житті середньовічної людини посідали діти та родина; - охарактеризувати, як в Середньовіччі людина ставилася до власності й влади; - визначати, які права та обов'язки мала середньовічна людина; - обґрунтувати сутність зв'язку людини і природи у Середньовіччі; - визначати, як змінювалася кількість населення та рівень життя людини у Середні віки. Ставлення: - усвідомлювати відмінності у світогляді та цінностях середньовічної та сучасної людини; - усвідомлювати значення географічного і кліматичного чинників у житті суспільства, їх впливи на історію людства.		
		Середньовічне суспільство: соціальна структура і конфлікти	- Стани середньовічного суспільства - Землеволодіння в Середньовіччі - Соціальні конфлікти Середньовіччя Ключові поняття «суспільний стан», «васал», «васалітет», «володілець», «сеньйор, сюзерен», «феод», «феодал», «феодалізм». Додаткові терміни «манор», «рента», «сеньйорія». Поступове ускладнення соціальної структури. Форми землеволодіння у середні віки. Внутрішня колонізація. Форми та прояви соціальних конфліктів. Аристократи і феодалі. Селяни і землевласники. Містяни і землевласники. Місто і село.	Базові знання: - стани середньовічного суспільства; - форми землеволодіння у Середньовіччі. Розуміння: - поняття «феодалізм», «васалітет», «феод», «сеньйорія», «манор», «рента», «внутрішня колонізація»; - як відбувалося ускладнення соціальної структури суспільства, з чим були пов'язані ці процеси; - причини внутрішньої колонізації. - які соціальні конфлікти виникали у період Середньовіччя; - форми соціальних конфліктів. - поняття «конфлікт», «конфронтація», «сторона конфлікту»; - відмінності між різними формами соціальних конфліктів, їх причинами та наслідками (соціально-економічні, політичні, ідеологічні, релігійні, військові). Вміння: - назвати та охарактеризувати стани середньовічного суспільства; - пояснити відмінності й особливості різних форм середньовічного землеволодіння; - вказати наслідки внутрішньої колонізації; - наводити приклади різних форм конфліктів у середні віки; - пояснювати різницю між різними формами соціальних конфліктів;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (історичний диктант, розповідь, пояснення, ілюстрування тощо). Індивідуальна робота (робота з поняттями, укладання історичного словника, робота з текстом — маркування («зрозумів» — «зацікавило» — «потрібно повторити»). Групова робота (робота в парах «Взаємні запитання», «Щоденник подвійних нотаток» — сформулювати основні поняття уроку, підсумок уроку). Робота в групах — визначення особливості різних форм середньовічного землеволодіння	пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГО 6.3.1-3] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГО 1.3.2-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГО 1.2.1-1]

			- охарактеризувати наслідки соціальних конфліктів для суспільства; - запропонувати власні варіанти шляхів для подолання соціальних конфліктів. Ставлення: - усвідомлювати залежність структури суспільства від конкретних історичних умов його існування. - усвідомлювати невідворотність соціальних конфліктів у суспільстві, мати особисте ставлення до них.		
	Духівництво в Середньовіччі	«Люди, що моляться» - Монастирі й ченці. Чернецькі ордени - Клюнійська та григоріанська реформи Ключові поняття «інвеститура», «єпархія». Додаткові терміни «духівництво», «релігійний орден». Християнська церква в житті середньовічного суспільства. Духівництво — «перший стан». Собор та церковна парафія. Боротьба за інвеституру. Монастирі та ченці. Чернецькі ордени. Клюнійська та григоріанська реформи.	Базові знання: - особливості становища стану духівництва у середньовічному суспільстві; - поняття, час виникнення та сутність інвеститури; - сутність, дати проведення та наслідки клюнійської та григоріанської реформ; - дати заснування та особливості діяльності середньовічних чернечих орденів (бенедиктинці, францисканці, домініканці). Розуміння: - поняття «духівництво», «ченці», «чернецький орден», «інвеститура», «парафія»; - станове суспільство як суспільство з ієрархічно вибудованою соціальною структурою, кожна з великих соціальних груп (станів) якого відносно замкнена та умовно об'єднана своїми правовим і економічним становищем у суспільстві. Вміння: - охарактеризувати соціальне становище і роль духівництва в середньовічному суспільстві; - пояснити, чому духівництво було «першим станом» у часи Середньовіччя; - охарактеризувати особливості життя та суспільного становища ченців; - назвати основні чернечі ордени Середньовіччя; - пояснювати причини й наслідки клюнійської та григоріанської реформ. Ставлення: - усвідомлювати роль і місце церкви у житті середньовічної людини.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (евристична бесіда). Індивідуальна робота (робота з поняттями, бесіда). Груповою робота (робота над єдиним завданням у малих групах керованих лідерами — робота з історичними категоріями, презентація результатів роботи). «Мозковий штурм», фронтальна бесіда, обговорення. Вправи «Пропущене слово», «Виправ помилку». Дебати «Чи мала християнська церква провідну роль у житті середньовічної людини?».	пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2]
	Лицарство: «ті, хто воює»	Родова аристократія. Бенефіції і феодал. Сеньйори та васали	Базові знання: феодалізм як політико-правова система;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча,</i>	на основі аналізу джерела ідентифікує події та явища політичної, соціальної,

		2. Рицарська культура: війна і повсякдення. Замок рицаря 3. Суспільство воїнів Русі-України Родова аристократія. Бенефіції і феодал. Сеньйори і васали. Феодальна ієрархія. Феодалізм як політико-правова система. Замок феодала. Озброєння та військо мистецтво. Повсякденне життя феодала. Лицарська культура та етика. Ключові поняття «бояри», «васал», «васалітет», «вотчинне землеволодіння», «дружина», «князь», «король», «феодальна ієрархія». Додаткові терміни «лицар», «лицарство», «рицар».	- яке місце займали у суспільстві лицарі, особливості їхнього побуту та культури. Розуміння: - походження та суспільне становище родової аристократії; - особливості взаємовідносин «сеньйор–васал»; - в чому сутність та особливості феодальної системи; - поняття «бенефіції», «феод», «феодальна ієрархія». Вміння: - охарактеризувати повсякденне і культурне життя лицарського стану; - пояснити причини і наслідки формування принципу васалітету у середньовічному суспільстві; - пояснити сутність феодалізму як політико-правової системи. Ставлення: - усвідомлювати систему правових відносин у суспільстві як ознаку цивілізації.	<i>проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (історичний диктант, розповідь, пояснення, ілюстрування тощо). Індивідуальна робота (робота з поняттями, укладання історичного словника, робота з текстом — маркування («зрозумів» — «зацікавило» — «потрібно повторити»). Групова робота (робота в парах «Взаємні запитання». Підготовка есе на тему «Рицарська культура і епоха».	економічної, культурно-інтелектуальної історії, історії повсякденності тощо [9 ГІО 3.2.2-1] за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1] визначає критерії змін у житті суспільства (з допомогою вчителя) [9 ГІО 1.2.3-2]
	Селяни: «ті, хто працює»	1. Як жили і господарювали селяни? 2. Вільні та залежні селяни. Невільництво. Селянська громада 3. Селяни Русі-України Господарство та спосіб життя селянина. Вільні та залежні селяни. Невільництво. Селянська громада. Повсякденне життя селянина: житло, їжа, одяг, розваги. Ключові поняття «смерд», «холопи», «рядовичі», «закупи».	Базові знання: - особливості становища стану селянства у середньовічному суспільстві; - які риси мало господарство середньовічного селянина; - поняття та основні причини виникнення селянської громади. Розуміння: - поняття «селянська громада», «невільництво», «вілани»; - причини труднощів у житті селянина, його залежне становище; - з якою метою селяни об'єднувалися в громади, яку роль відігравала селянська община; - причини неоднорідності селянського стану. Вміння: - описати повсякденне життя у селянській господі; - охарактеризувати особливості соціального становища селянина у середньовічному суспільстві;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (обговорення, порівняння, оцінка, перегляд відео-та фотодокументів). Практична робота «Особливості повсякденного життя селянина» (укладання довідки для Енциклопедії за рубриками житло, їжа, одяг, розваги; складання порівняльної таблиці (селянство, рицарство і духівництво). Індивідуальна робота — написання есе на тему «Повсякденне життя у сільській господі».	пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2]

			- порівнювати три стани (селянство, рицарство і духівництво) застосовуючи для порівняння різноманітні критерії. Ставлення: - усвідомлювати особливості цінностей і світогляду середньовічного селянина.		
	Середньовічне місто та його мешканці	- Міста: де і як виникали, якими були - Середньовічні торгівля, ремесло та міське самоуправління - Руські міста та міське населення Ключові поняття «віче», «Ганза», «гільдія», «лихварство», «магдебурзьке право», «магістрат», «майстер», «підмайстер», «учень», «самоврядування», «цех». Додаткові терміни «юридики», «старці градські», «гості». Теорії виникнення середньовічних міст. Антична традиція. Вигляд середньовічного міста. Ремісники та цехи. Торговці і банкіри. Натуральний обмін та гроші. Середземноморська і балтійська торгівля. Транспорт і шляхи сполучення. Боротьба міст за самоврядування. Комуни і магдебурзьке право. Особливості світогляду та повсякденного життя містян. Зміни в картині світу мешканців міста. Відносини між містом і селом.	Базові знання: - найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя; - систему міського управління при магдебурзькому праві. Розуміння: - поняття «цех», «майстер», «підмайстер», «учень», «гільдія», «лихварство», «міська комуна», «магдебурзьке право»; - як виникали і розвивалися середньовічні міста; - причини та наслідки боротьби середньовічних міст за самоврядування; - особливості світогляду та повсякденного життя жителів міст; - взаємозв'язок між містом і селом. Вміння: - показати на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя; - охарактеризувати та графічно зобразити систему міського управління при магдебурзькому праві; - пояснити, як виникли цехи, особливості праці цехових робітників; - охарактеризувати зміни у повсякденному житті, світогляді, картині світу мешканців міста. Ставлення: - усвідомлювати ціннісні та світоглядні особливості мешканця середньовічного міста	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (евристична бесіда). Індивідуальна робота (робота з поняттями, бесіда, складання схеми міського управління, робота з картою). Групова робота — робота з описом середньовічного міста — підготовка виступів груп за заданою темою.	формулює запитання стосовно взаємодії суспільно-історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей, робить припущення щодо їх впливу на суспільство [9 ГО 4.1.1-2] визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГО 1.2.3-1]
	Суспільство Русі-України	- Структура руського суспільства - Повсякденне життя - Роль торгівлі в житті Русі-України Впливи візантійської традиції. Особливості	Базові знання: - стани суспільства Давньої Русі; - найбільші міста Давньої Русі, торговельні шляхи, що проходили по території Давньої Русі; - форми залежності у Давній Русі. Розуміння:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, обговорення, порівняння, аналіз). Індивідуальна робота (маркування	аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей

			православного духівництва. Родова аристократія: князі та бояри. Князівське та боярське землеволодіння. Дружинники — військово-феодалний стан. Вільні люди — смерди та містяни. Особливості давньоруських міст. Невільництво та форми залежності. Ключові поняття «ізгої».	• поняття «бояри», «боярське землеволодіння», «смерд», «дружина», «холопи», «закупи», «рядовичі»; • особливості становища православного духівництва та роль християнства у Давній Русі; • схожість та відмінність між західноєвропейськими феодалами та руськими дружинниками; • неоднорідність селянського стану у Давній Русі. Вміння: • охарактеризувати стани суспільства Давньої Русі; • описати побут та заняття селянства, духівництва, дружинників, бояр, князів; • охарактеризувати особливості давньоруських міст. Ставлення: • усвідомлювати давньоруське суспільство як складову суспільства середньовічної Європи.	тексту за допомогою позначок — використовувати позначки «+», «-», «?». Вправа «Естафета»). Групова робота — порівняння побуту селянства, духівництва, дружинників, бояр, князів. Створення соціальної піраміди. Написання есе «Один день з життя середньовічного селянина/священника/ воїна/ боярина».	[9 ГО 4.2.3-2] пояснює на прикладах відмінності між суспільними системами, характеризує стабільний та нестабільний стани історичних спільнот, пояснює причини цих станів [9 ГО 4.1.2-2] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГО 1.2.1-2]
--	--	--	---	--	--	---

II семестр

№ уроку	Дата уроку	Тема заняття, номер параграфа	Зміст теми	Очікувані результати навчання	Види навчальної діяльності	Орієнтири для оцінювання
II семестр						
Розділ 4. Середньовічні держави						
		Етапи державотворення в Середні віки	1. Як взаємодіяли правителі та піддані? 2. Що таке політична роздробленість? 3. Представницькі та абсолютні монархії Ключові поняття «монархія», «політична роздробленість», «станово-представницька монархія». Ранньофеодальні держави — Франкська, Візантійська імперія, Хозарський каганат, Київська держава (Русь-Україна). Процес політичної роздробленості — причини, наслідки, особливості у різних регіонах. Утворення централізованих держав. Станово-представницькі монархії.	Базові знання: • хронологічні межі існування Франкського королівства, час утворення Франкської та Візантійської імперій, Арабського халіфату; Розуміння: • поняття «ранньофеодальна держава, «імперія», «роздробленість», «централізована держава», «станово-представницька монархія»; • як сформувалися середньовічні імперії та їхні особливості; • причини політичного роздроблення держав Західної Європи; • значення формулювання принципу недоторканності	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна (евристична бесіда, інтерактивні вправи «Ажурна пилка», «Займи позицію», перегляд навчального відео). Групова (робота з джерелами та документами, складання іконографіки «Перші ранньофеодальні держави», складання піраміди станово-представницької ієрархії). Індивідуальна (робота з підручником, укладення порівняльної таблиці, схеми, робота з термінологічним словником, віртуальна мандрівка	пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГО 1.3.2-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на

				особи для становлення правової культури європейської цивілізації.. Вміння: - охарактеризувати організацію влади у «варварських королівствах», Франкській та Візантійській імперіях, перших Арабських халіфатах; - встановити передумови державності германських, слов'янських та тюркських народів; - розкрити роль міст (Києва, Кракова, Парижа, Лондона чи інших, на вибір) у творенні централізованих держав; - порівняти типові процеси і явища європейського та українського державотворення доби Середньовіччя Ставлення: - усвідомлювати ціннісні та світоглядні особливості мешканців середньовічних імперій, мати особисте ставлення до такого типу держави.	ранньосередньовічними містами).	основі отриманих знань [9 ГЮ 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГЮ 1.2.1-2]
		Зовнішня колонізація та цивілізаційні конфлікти. Хрестові походи і духовно-рицарські ордени	- Що таке зовнішня колонізація? Які причини хрестових походів? - Хрестові походи і держави хрестоносців - Поява духовно-рицарських орденів. Тевтонський орден у Пруссії Ключові поняття «зовнішня колонізація», «духовно-рицарський орден». Додаткові терміни «цивілізаційний конфлікт», Зовнішня колонізація та цивілізаційні конфлікти. Причини та цілі хрестових походів. Перший хрестовий похід. Держави хрестоносців. Духовно-лицарські ордени. Другий та третій хрестові походи. Четвертий хрестовий похід та його наслідки. Результати та	Базові знання: - причини хрестових походів, Реконкісти, німецького «наступу на Схід»; - напрямки та перебіг хрестових походів, Реконкісти, німецького «наступу на Схід». Розуміння: - мотиви хрестових походів; - роль чернечих лицарських орденів (Тевтонського, Лівонського та ордену Мечоносців) у християнізації Східної Європи; - особливості економічного та політичного розвитку окремих королівств на Піренейях, утворення єдиного Іспанського королівства;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, колективне читання тексту, перегляд навчального відео). Групова робота (робота з підручником, джерелами, документами, складання іконографіки «Хрестові походи», складання хронологічної таблиці «Хрестові походи»). Індивідуальна робота (робота з історичними картами, складання термінологічного словника, укладання блок-схеми «Наслідки хрестових походів для різних	пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГЮ 1.3.2-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на

			значення хрестових походів. Держави Піренейського півострову. Реконкіста. Німецька експансія на Схід. Тевтонський та Лівонський ордени.	• поняття «зовнішня колонізація», «Реконкіста», «духовно-рицарські ордени», «хрестові походи», «теократія». Вміння: • визначити наслідки хрестових походів, Реконкісти; • обґрунтувати думку щодо взаємозв'язку зовнішньої колонізації та розв'язання цивілізаційних конфліктів; • показати на карті території Королівства Іспанія, італійських торговельних республік, напрямки хрестових походів і держави хрестоносців, торговельні шляхи, якими користувались італійські міста-держави. Ставлення: • усвідомлювати значення міжцивілізаційних контактів і конфліктів у Середньовіччі та сучасному світі.	суспільних станів: лицарі, духівництво, селяни).	основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2] пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3]
		Особливості розвитку Англії в Середньовіччі	1. Нормандське завоювання Англії та його наслідки 2. Особливості розвитку Англії у XII ст. Плантагенети 3. Велика Хартія Вольностей Ключове поняття «парламент». Норманське завоювання та його наслідки, особливості держави, Велика Хартія вольностей, народження парламенту	Базові знання: • процеси норманського завоювання Англії, прийняття Великої Хартії вольностей, скликання англійського парламенту. Розуміння: • значення формулювання принципу недоторканності особи для становлення правової культури європейської цивілізації; • поняття «парламент»; • особливості внутрішньої та зовнішньої політики Англії у середні віки (зміна еліти та системи державного управління); • наслідки норманського завоювання. Вміння: • розташувати в хронологічній послідовності відомості про походи вікінгів, формування середньовічних держав (від	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (перегляд навчального відео, колективне обговорення, евристична бесіда). Групова робота — опрацювання в групах документів, визначення ієрархії соціальних станів суспільства). Індивідуальна робота (робота з історичною картою, документами, укладання порівняльної таблиці «Політика перших правителів Англії у питанні зміцнення централізації королівської влади», есе — «Суд присяжних як форма демократичного судочинства»).	зіставляє наміри та результати діяльності історичних і сучасних діячів та суспільних груп [9 ГІО 1.2.2-3] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] укладає синхроністичну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в

				роздробленості до станово-представницьких монархій або республік); - показати на карті території Королівства Англія, напрямки походів вікінгів; - охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики Вільгельма Завойовника, Генріха II Плантагенета, Річарда Лєвого Серце та Іоанна Безземельного. Ставлення: - усвідомлювати значення прийняття Великої Хартії вольностей як документа, який першим у Європі підтвердив основні права людини.		історичних подіях, явищах і процесах [9 ГІО 1.1.3-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] аргументує важливість міжнародних і національних документів, що містять стандарти прав людини [9 ГІО 5.2.2-1]
		Особливості розвитку Франції в Середньовіччі. Столітня війна та її наслідки	- Як розвивалася Франція в XI—XIV ст.? - Чому почалася Столітня війна? - Хто така Жанна д'Арк? - Централізація королівської влади в Англії та Франції. «Війна Червоної та Білої троянд» Ключове поняття «Генеральні штати». Поступова централізація держави та її особливості, Генеральні Штати, «Авіньйонський полон» Папства. Причини, перебіг, наслідки. Війна Червоної та Білої Троянд 1458–1485 рр. та завершення централізації Англії. Завершення централізації Франції.	Базові знання: - обставини скликання Генеральних штатів у Франції, «Авіньйонського полону» Папства; - події Столітньої війни, Війни Червоної та Білої Троянд, дату Жакерії; - місця визначних битв Столітньої війни. Розуміння: - причини і передумови посилення королівської влади і об'єднання країни; - особливості внутрішньої і зовнішньої політики Філіпа II Августа, Людовика IX Святого, причини економічного розквіту Франції;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (розповідь з елементами бесіди, обговорення, евристична бесіда, виконання інтерактивних вправ: «Сніговий ком», «Займи позицію», перегляд навчального відео). Групова робота (аналіз документів та джерел, робота з історичною картою, укладання хронологічної таблиці, виконання творчого проєкту про одного із суспільно-політичних діячів, порівняння правового статусу Генеральних штатів у	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] укладає синхроністичну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах [9 ГІО 1.1.3-1]

				- особливості станового суспільства Франції, передумови скликання Генеральних штатів; - поняття «становая монархія», «Генеральні штати», «Авіньйонський полон»; - суспільне значення самопожертви Жанни д'Арк; - причини, перебіг і наслідки Столітньої війни, війни Червоної та Білої Троянд; - чинники, які сприяли процесу об'єднання Англії/Франції. Вміння: - показати на карті території Королівства Франція; - описати формування станово-представницької монархії у Франції; - охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики Філіпа II Августа, Людовика IX Святого, Філіпа V; - встановити причини й наслідки послаблення папства та його залежності від французьких королів; - розташувати в хронологічній послідовності відомості про формування середньовічних держав (від роздробленості до станово-представницьких монархій або республік); - розкрити сутність та історичне значення діяльності Жанни д'Арк; - описати і порівняти формування станово-представницької монархії у Франції та в Англії; - охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики Карла VI, Карла VII, Людовика XI. Ставлення:	Франції та парламенту в Англії). Індивідуальна робота (робота зі шкалою часу, укладання термінологічного словника, есе — «Формування станово-представницької монархії у Франції», «Роль Великої хартії вольностей у становленні демократії в Західній Європі»).	розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1]
--	--	--	--	--	--	---

				усвідомлювати роль і місце держави в історії європейського суспільства		
		Священна Римська імперія. Чехія та Угорщина в XIV–XV ст.	- Як утворилася Священна Римська імперія? - Як розвивалася Священна Римська імперія в XII—XV ст.? - Розвиток Чеського та Угорського королівств. Гуситські війни в Чехії Ключові поняття «гусити», «гуситські війни». Додаткові терміни «конкордат». Закарпаття у складі Угорщини. Феодально-теократична держава.	Базові знання: - особливості утворення Священної Римської імперії, час гуситських війн, утворення Угорського, Чеського королівств. Розуміння: - феодально-теократичний характер Священної Римської імперії; - особливості внутрішнього та зовнішньополітичного становища Чехії, Угорщини у XIV–XV століттях. Вміння: - показати на карті територію Священної Римської імперії; - розташувати в хронологічній послідовності відомості про утворення Угорського, Чеського королівств; - показати на карті території Угорського, Чеського королівств; - охарактеризувати внутрішню та зовнішню політику правителів держав Угорщини, Чехії. Ставлення: - усвідомлення прагнення народів та держав до національного, релігійного та соціального звільнення, проблеми феодальних відносин.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, перегляд навчального відео, вправи «Займи позицію», «Сніговий ком»). Групові роботи (робота з документами та джерелами, укладання таблиці, виконання синхронізаційних завдань). Індивідуальна робота (виконання тестових завдань, складання Словника термінів, робота з картою, встановлення відповідності, складання історичного портрету/сторінки в соціальних мережах політичних діячів).	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] укладає синхронізаційну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах [9 ГІО 1.1.3-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1]
		Завершення Реконкісти та утворення централізованої держави в Іспанії	- Реконкіста - Як жили іспанці XI—XV ст.? - Об'єднання Іспанії Ключові поняття «Реконкіста», «кортеси». Наслідки Реконкісти. Політика Ізабель I і Фернандо II. Міжцивілізаційні конфлікти у Середньовіччі.	Базові знання: - виникнення християнських держав Кастилія, Наварра, Португалія, Арагон; - виникнення Кордовського халіфату. Розуміння: - причини війн з маврами, наслідки Реконкісти; - особливості системи управління та внутрішньої політики у Піренейських державах;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (евристична, бесіда, колективне читання тексту, обговорення проблемних питань, перегляд навчального відео). Групові роботи (робота з картою, документами, складання порівняльної таблиці «Позитивні й негативні	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ,

				поняття «Реконкіста», «кортеси», «мавр». Вміння: - визначати причини і наслідки Реконкісти; - показати на карті території Королівства Іспанія - охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики Ізабель I і Фернандо II. Ставлення: - усвідомлення значення міжцивілізаційних контактів і конфліктів у Середньовіччі та сучасному світі.	результати й наслідки правління іспанських королів»). Індивідуальна робота (тестові завдання на встановлення відповідності, послідовності, вибір правильного варіанту відповіді, робота з проблемними запитаннями, складання словника).	процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1]
		Італійські міста республіки та їхні особливості	- Особливості розвитку Південної Італії. Що таке Папська область? - Особливості розвитку Північної Італії - Політичний уклад міст Північної Італії Ключові поняття «міська комуна», «теократія». Додаткові терміни «тиранія», «олігархи». Папська область — теократична держава. Держави Південної Італії. Італійські торговельні міста у Північному Причорномор'ї та в Криму	Базові знання: - місце розташування італійських торговельних республік (Генуя, Венеція); - італійські торговельні міста на українських землях. Розуміння: - поняття «гвельфи», «гібелліни», «тиранія», «теократія»; - особливості правління Лоренцо Медичі у Флоренції; - причини розвитку і занепаду Сицилійського королівства; - особливості розвитку держав Південної Італії. Вміння: - показати на карті території італійських торговельних республік, торговельні шляхи, якими користувались італійські міста-держави; - охарактеризувати організацію влади в торговельних містах-державах (Генуї, Венеції та ін.). Ставлення: - усвідомлювати роль і місце держави в історії європейського суспільства, особливості розвитку міст-республік.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, перегляд навчального відео). Групова робота (робота з картами, ілюстраціями, документами, складання порівняльної таблиці). Індивідуальна робота (укладання схеми самоуправління комунами, відповіді на проблемне запитання — «Роль торгівлі колоній Венеції та Генуї у Північному Причорномор'ї та на території сучасної України	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] характеризує взаємозв'язок та взаємну відповідальність громадян і держави в розвитку правової культури та збереженні територіальної цілісності держави [9 ГІО 6.1.3-1]

		Польське королівство в XIV–XV століттях. Утворення Великого князівства Литовського	1. Польське королівство 2. Як формувалася Литва? 3. Початок формування Польсько-Литовської держави Процес християнізації. Кревська унія. Грюнвальдська битва. Ключове поняття «династична унія».	Базові знання: - особливості утворення Польського королівства, Великого князівства Литовського, обставини Грюнвальдської битви; - території Польського королівства, Великого князівства Литовського. Розуміння: - сутність та наслідки політики Болеслава I Хороброго, Казимира III Великого, Міндовга, Гедиміна, Ольгерда, Вітовта, Ягайла; - причини та наслідки підписання Кревської унії; - значення Грюнвальдської битви для народів Східної Європи. Вміння: - розташувати в хронологічній послідовності відомості про формування середньовічних держав Польського королівства, Великого князівства Литовського; - показати на карті території Польського, Великого князівства Литовського, місце Грюнвальдської битви; - визначити причини й наслідки підписання Кревської унії; - описати і порівняти політику Болеслава I Хороброго, Казимира III Великого, Міндовга, Гедиміна, Ольгерда, Вітовта, Ягайла. Ставлення: - усвідомлювати роль і місце держави в історії європейського суспільства.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (обговорення, порівняння, оцінка, перегляд відео- та фотодокументів). Групова робота («Ажурна пилка»), вправа «Естафета». Індивідуальна робота — створення порівняльної таблиці, укладання історичного словника.	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] характеризує взаємозв'язок та взаємну відповідальність громадян і держави в розвитку правової культури та збереженні територіальної цілісності держави [9 ГІО 6.1.3-1]
		Удільні князівства на теренах Русі-України	1. Чому дробилася Русь? 2. Київське та Переяславське князівства у XII—XIII ст. 3. Чернігівське та Волинське князівства у XII—XIII ст.	Базові знання: - причини політичної роздробленості Русі-України; - території удільних князівств. Розуміння:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i>	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох

			4. Як постало Галицьке князівство? Хто такий Ярослав Осмомисл?	- особливості політичного устрою, господарського розвитку і культури удільних князівств. Вміння: - показати на карті території удільних князівства. Ставлення: - усвідомлювати історію Русі-України в період роздробленості як частину історії європейського Середньовіччя, ціннісні і світоглядні особливості її мешканців.	Фронтальна робота (евристична бесіда, колективне читання тексту, вправи «Ажурна пилка», «Займи позицію»). Групова робота (робота з ілюстраціями, укладання порівняльної таблиці, складання хронологічних задач, робота зі шкалою часу). Індивідуальна робота (робота з поняттями, джерелами, бесіда, складання інтерактивного плакату «Удільні князівства», робота з картою).	[9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1]
		Волинсько-Галицька держава	- Князь Роман Мстиславович та утворення Волинсько-Галицької держави - Становище Волинсько-Галицької держави після смерті князя Романа Мстиславовича - Відновлення єдності Волинсько-Галицької держави	Базові знання: - причини та обставини утворення Волинсько-Галицької держави, битви на річці Калці; - території Волинсько-Галицької держави та сусідніх держав. Розуміння: - особливості утворення Волинсько-Галицького князівства. Вміння: - розташувати в хронологічній послідовності відомості про об'єднання Волинського і Галицького князівства в єдину державу; - укласти і представити історичний портрет одного з правителів Волинсько-Галицької держави. Ставлення:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (евристична бесіда, колективне читання тексту, вправи «Ажурна пилка», «Займи позицію»). Групова робота (робота з ілюстраціями, укладання порівняльної таблиці, складання хронологічних задач, робота зі шкалою часу). Індивідуальна робота (робота з поняттями, бесіда, складання схеми «Правління Волинсько-Галицьких князів», робота з картою).	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] визначає передумови, розрізняє

				усвідомлювати історію Волинсько-Галицької князівства як частину історії європейського Середньовіччя, ціннісні і світоглядні особливості його мешканців.		результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4]
		Королівство Руське	1. Монгольська навала на Русь-Україну 2. Ярославська битва і її наслідки 3. Король Данило Романович Утворення Волинсько-Галицького князівства. Данило Романович та Королівство Руське. Королівство Руське в системі міжнародних відносин. Держава за нащадків короля Данила. Розпад держави та інкорпорація її частин у сусідні держави.	Базові знання: - причини та обставини, монгольської навали на Русь, коронування Данила Романовича; - напрямки походів монголів на Русь. Розуміння: - особливості підпорядкування окремих руських князівств Монгольській імперії (Золотій Орді); - передумови посилення західноєвропейських культурних впливів на теренах Королівства Руського; - особливості політичного устрою, господарського розвитку і культури русько-українського суспільства як визначальні умови збереження його самобутності під час монгольського завоювання. Вміння: - розташувати в хронологічній послідовності відомості про походи монголів на землі Русі, розбудову Волинсько-Галицької держави; - показати на карті територію Королівства Руського, території держав-сусідів Королівства Руського, напрямки монгольських походів на Русь у 1239–1242 рр.;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (евристична бесіда, колективне читання тексту, вправи «Ажурна пилка», «Займи позицію»). Групова робота (робота з ілюстраціями, укладання порівняльної таблиці, складання хронологічних задач, робота зі шкалою часу). Індивідуальна робота (робота з поняттями, бесіда, складання схеми «Правління Волинсько-Галицьких князів», робота з картою).	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4]

				- охарактеризувати внутрішню та зовнішню політику короля Данила; - встановити історичне значення коронації Данила Галицького; - укласти і представити історичний портрет одного з правителів Волинсько-Галицької держави. Ставлення: - усвідомлювати історію Королівства Руського як частину історії європейського Середньовіччя, ціннісні і світоглядні особливості його мешканців		
		Королівство Руське за нащадків короля Данила	1. Князь Лев Данилович 2. Королівство Русі за останніх Романовичів Королівство Руське в системі міжнародних відносин. Держава за нащадків короля Данила. Розпад держави та інкорпорація її частин у сусідні держави. Ключове поняття «митрополія».	Базові знання: - причини та обставини розпаду Королівства Руського. Розуміння: - передумови посилення західноєвропейських культурних впливів на теренах Королівства Руського; - особливості політичного устрою, господарського розвитку і культури русько-українського суспільства як визначальні умови збереження його самобутності під час монгольського завоювання. Вміння: - показати на карті територію Королівства Руського, території держав-сусідів Королівства Руського; - причини розпаду Волинсько-Галицької держави; - укласти і представити історичний портрет одного з правителів Волинсько-Галицької держави. Ставлення: - усвідомлювати історію Королівства Руського як	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (евристична бесіда, колективне читання тексту, вправи «Ажурна пилка», «Займи позицію»). Груповою робота (робота з ілюстраціями, укладання порівняльної таблиці, складання хронологічних задач, робота зі шкалою часу). Індивідуальна робота (робота з поняттями, бесіда, складання схеми «Правління Волинсько-Галицької князів», робота з картою).	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] висловлює обґрунтовані

				частину історії європейського Середньовіччя, ціннісні і світоглядні особливості його мешканців.		судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4]
		Новгород. Московія. Українські землі у складі Московії	1. Новгородська республіка – спроба створення європейської держави 0. Занепад Золотої Орди і зростання Московського князівства 0. Українські землі в складі Московського князівства Новгородська республіка — спроба створення європейської держави. Володимиро-Суздальське князівство. Московське князівство. Створення централізованої держави по типу східної деспотії. Зовнішньополітичні претензії Московської держави. Українські землі в складі Московії. Ключове поняття «боярська республіка».	Базові знання: - особливості утворення Московського князівства, Новгородської республіки; - території середньовічних Московської держави, Новгородської республіки. Розуміння: - поняття «боярська республіка», «східна деспотія»; - особливості держав східного типу; - зовнішньополітична експансія Московської держави. Вміння: - показати на карті територію Московського князівства, Новгородської республіки; - охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики Івана III; - визначити особливості розвитку Московської держави, Новгородської республіки; - охарактеризувати господарство, політичний устрій та культуру Новгородської республіки, Московського князівства, повсякденне життя їх населення. Ставлення: - усвідомлювати особливості цінностей та світогляду мешканців держав східного типу та їх вплив на їх подальший розвиток.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (історичний диктант, розповідь, пояснення, ілюстрування тощо). Індивідуальна робота (графічна робота, опис історичного джерела, робота з картою). Групова робота (робота в парах «Взаємні запитання», «Щоденник подвійних нотаток» — сформулювати основні поняття уроку. Складання графічного зображення внутрішньої й зовнішньої політики Івана III). Робота в групах — опрацювання понять. Робота з текстом — маркування («зрозумів» — «зацікавило» — «потрібно повторити»).	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1]
		Крим у Середні віки	1. Держава Феодоро 2. Занепад Золотої Орди і поява Кримського ханства 3. Суспільство і культура Кримського ханства	Базові знання: - особливості утворення Кримського ханства; - території середньовічного Кримського ханства. Розуміння:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (історичний диктант, розповідь, пояснення,	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1]

			Крим у Середні віки. Князівство Феодоро та його особливості. Розпад Золотої Орди. Особливості державного устрою, соціальної структури та економіки Кримського ханства. Участь у міжнародних відносинах. Вплив на українські землі. Ключові поняття «васалітет», «хан», «султан». Додаткові терміни «курултай», «диван», «муфтій», «бей».	• поняття «васалітет», «султан», «хан», «ханство», «курултай», «східна деспотія»; • особливості держав східного типу. Вміння: • показати на карті територію Кримського ханства; • охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики Хаджі Герая; • визначити особливості розвитку Кримського ханства; • охарактеризувати господарство, політичний устрій та культуру Кримського ханства, повсякденне життя його населення. Ставлення: • усвідомлювати особливості цінностей та світогляду мешканців держав східного типу та їх вплив на їх подальший розвиток.	ілюстрування тощо). Індивідуальна робота (графічна робота, опис історичного джерела, робота з картою). Групова робота (робота в парах «Взаємні запитання», «Щоденник подвійних нотаток» — сформулювати основні поняття уроку. Складання графічного зображення внутрішньої й зовнішньої політики Хаджі Герая). Робота в групах — опрацювання понять. Робота з текстом — маркування («зрозумів» — «зацікавило» — «потрібно повторити»).	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1]
--	--	--	---	---	--	--

Розділ 5. Духовний світ Середньовіччя

		Католицька та православна церкви в Середньовіччя	1. Шляхи розвитку католицької та православної церков у Середньовіччі 2. Боротьба з єретиками. Інквізиція. Альбігойські війни 3. «Нові єресі». Церква і держава Ключові поняття «альбігойці», «альбігойські війни», «догма», «єресь», «єретик», «інквізиція».	Базові знання: • межі поширення впливу католицької та православної церков; середньовічні єресі (Д. Віклеф, Я. Гус, Д. Савонарола). Розуміння: • поняття «єретик», «інквізиція», «анафема», «альбігойці», «Альбігойські	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення). Індивідуальна робота (робота з картою, створення хронологічної таблиці або шкали часу, складання	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1]
--	--	---	---	--	---	---

			Додаткові терміни «індульгенція», «народне християнство», «богомили». Відмінності шляхів розвитку. Накопичення кризових явищ та спроби подолати їх. Середньовічні єресі. Інквізиція. Жебрущі ордени. «Нові єресі»: Д. Віклеф, Я. Гус, Д. Савонарола. Єресі в православній церкві. «Народне християнство». Церква і держава.	- війни», «богомили», «народне християнство»; • основні відмінності між католицизмом і православ'ям; • роль вчення Томи Аквінського у формуванні європейської правової системи; • причини формування та основні постулати вчень Д. Віклефа, Я. Гуса, Д. Савонароли; • як були пов'язані у Середньовіччі держава і церква; • причини кризових явищ всередині церкви. Вміння: • показати на карті межі поширення впливу католицької і православної церков; • обґрунтовано оцінити вплив середньовічної церкви на культуру й освіту; • охарактеризувати основні положення вчень Д. Віклефа, Я. Гуса, Д. Савонароли. Ставлення: • усвідомлювати постійні зміни у світогляді людини протягом історії та невідворотність ціннісних змін з плином часу.	історичного портрету Д. Віклефа, Я. Гуса, Д. Савонароли). Груповаробота — опрацювання в групах документів, визначення впливу середньовічної церкви на культуру й освіту.	висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4] чітко формулює та висловлює судження стосовно суспільних ідей з урахуванням власного досвіду, різних видів інформації [6 ГІО 4.2.3-1]
		Середньовічна філософія	1. Особливості розвитку європейської філософії 2. Франциск Асизький та Домінік Гусман 3. Богословська думка в православному світі Додаткові терміни «схоластика». Схоластика. П'єр Абеляр. Бернар Клервоський. Роджер Бекон. Тома Аквінський. Аверроес. Франциск Асизький та Домінік Гусман. Богословська думка в православному світі. Василь	Базові знання: • виникнення, розповсюдження та основи вчення середньовічної філософії (П. Абеляр, Б. Клервоський, Т. Аквінський, аверроес, Ф. Асизький, Д. Гусман); • схоластика як синтез філософії та раціоналізму; • особливості богословської думки у православному світі. Розуміння: • поняття «схоластика», «богослов'я», «теологія», «томізм»;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтально-колективна робота (обговорення, порівняння, вирішення проблемних питань, евристична бесіда). Індивідуальна робота (робота з поняттями, складання історичного портрету П. Абеляр, Б. Клервоський, Т. Аквінський, Аверроес, Ф. Асизький, Д. Гусман, Іларіон Київський). Групова робота (робота з критичного опрацювання	пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2] чітко формулює та висловлює судження стосовно суспільних ідей з урахуванням власного досвіду,

			Великий, Григорій Палама, Іларіон Київський.	• основні напрями філософської та богословської думки періоду Середньовіччя; • вплив середньовічної філософії на людину і суспільство; формування уявлень про світ; • роль вчення Томи Аквінського у формуванні європейської правової системи; • історичне значення наукових праць (відкриттів і винаходів) Роджера Бекона, П'єра Абеляра. Вміння: • визначати основні напрями філософської і богословської думки доби Середньовіччя; • характеризувати вчення філософів (П. Абеляр, Б. Клеровський, Т. Аквінський, Аверроес, Ф. Асизький, Д. Гусман). Ставлення: • усвідомлювати постійні зміни у світогляді людини протягом історії та невідворотність ціннісних змін з плином часу	історичних джерел різних типів у групах). Робота з підручником, читання вголос, відповіді на запитання. Вправа «Правда — неправда».	різних видів інформації [6 ГО 4.2.3-1]
		Середньовічні школи та університети	1. Де і як навчалися в Середні віки? Як постали середньовічні університети? 2. Освіта Русі-України 3. Розповсюдження знань та поява книгодрукування Ключові поняття «університет», «графіті». «Світ неписьменних». Монастирські та міські школи. Школи в Русі-Україні та Королівстві Руському. Середньовічні університети. «Сім вільних мистецтв». Життя середньовічних школярів і студентів. Розповсюдження знань та поява книгодрукування. Освіта і наука	Базові знання: • університетські центри Середньовіччя; • основні наукові й технічні досягнення Середньовіччя; • діяльність Юрія Дрогобича. • час та наслідки винайдення книгодрукування. Розуміння: • поняття «університет», «сім вільних мистецтв»; • значення книгодрукування для розвитку європейської культури; • історичне значення технічних досягнень Середньовіччя; • відкриття і винаходи Йоганна Гутенберга; • відмінності та схожі риси у європейській та	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснювально-ілюстративний виклад матеріалу). Групова робота («Коло ідей».) Індивідуальна робота — робота з картою, робота з поняттями, укладання хронологічної таблиці.	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи

			поза європейським світом. Ю. Дрогобич.	неєвропейській науці та освіті. Вміння: - розташувати в хронологічній послідовності відомості про появу університетів, книгодрукування; - показати на карті університетські центри; - визначити причини і наслідки виникнення університетів. Ставлення: - усвідомлювати цінність освіти, науки та мистецтва у житті суспільства та їх впливи на його розвиток.		відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1]
		Архітектура й мистецтво у Середньовіччі. Рицарська та міська культури	- Як розвивалися середньовічні архітектура й мистецтво? - Світ рицарської культури - Культура середньовічного міста Ключові поняття «вітраж», «романський стиль», «готичний стиль», «собор», «фреска», «мозаїка». Романська архітектура та скульптура. Готична архітектура. Візантійська архітектура та її вплив на слов'янські архітектурні традиції. Живопис та скульптура. Арабо-мусульманська архітектура, мистецтво. Середньовічна література. Рицарська та міська літератури. Менестрелі, ваганти, трубадури. Музика і театр. Особливості мистецьких та літературних традицій Русі. Переплетення західних та східних взірців у культурі, освіті, побуті.	Базові знання: - хронологічні межі та особливості появи архітектурних стилів (романська, готична, хрестово-купольна архітектура); - особливості середньовічної літератури, мистецтва, живопису та скульптури. Розуміння: - поняття «вітраж», «фреска», «мозаїка», «романський стиль», «готичний стиль», «візантійський хрестово-купольний стиль», «інкунабула», «літопис», «хроніка»; - особливості арабо-мусульманської архітектури та мистецтва; - особливості мистецьких та літературних традицій Русі; - зв'язки західних та східних традицій у культурі, освіті, побуті. Вміння: - розпізнати будівлі (храми) романського і готичного стилів; - розташувати в хронологічній послідовності відомості про поширення романського і готичного мистецьких стилів;	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення). Індивідуальна робота (робота з пам'ятками архітектури романського і готичного стилів). Вправа «Екскурсоводи» — провести словесну/уявну/ віртуальну екскурсію архітектурною пам'яткою Середньовіччя (на вибір учня). Групова робота — робота з документами (пам'ятками середньовічної літератури).	пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів і бере участь у таких заходах [9 ГІО 2.3.1-1] демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] на основі аналізу джерела ідентифікує події та явища політичної, соціальної, економічної, культурно-інтелектуальної історії, історії повсякденності тощо [9 ГІО 3.2.2-1]

				• визначати особливості середньовічної літератури, мистецтва, живопису та скульптури; • порівнювати західні та східні взірці культури. Ставлення: • усвідомлювати цінність освіти, науки та мистецтва у житті суспільства та їх впливи на його розвиток.		
		Особливості культурних та мистецьких традицій Русі-України	1. Книжковий світ Русі-України 2. Особливості архітектури Русі-України 3. Мистецтво Русі-України Візантійська архітектура та її вплив на слов'янські архітектурні традиції. Живопис та скульптура. Особливості мистецьких та літературних традицій Русі. Переплетення західних і східних взірців у культурі, освіті, побуті. Ключові поняття «ікона», «книжкові мініатюри», «собор», «фреска», «мозаїка».	Базові знання: • особливості середньовічної літератури, мистецтва, живопису та скульптури. Розуміння: • поняття «вітраж», «фреска», «мозаїка», «літопис»; • особливості мистецьких та літературних традицій Русі; • зв'язки західних та східних традицій у культурі, освіті, побуті. Вміння: • визначати особливості середньовічної літератури, мистецтва, живопису та скульптури; • порівнювати західні та східні взірці культури. Ставлення: • усвідомлювати цінність освіти, науки та мистецтва у житті суспільства та їх впливи на його розвиток.	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (пояснення, відеофайли, обговорення). Індивідуальна робота (робота з пам'ятками архітектури). Вправа «Екскурсоводи» — провести словесну/уявну/віртуальну екскурсію архітектурною пам'яткою Середньовіччя (на вибір учня). Групова робота — робота з документами (пам'ятками середньовічної літератури).	пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів і бере участь у таких заходах [9 ГІО 2.3.1-1] демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] на основі аналізу джерела ідентифікує події та явища політичної, соціальної, економічної, культурно-інтелектуальної історії, історії повсякденності тощо [9 ГІО 3.2.2-1]
		Гуманізм. Раннє Відродження	1. Чи було середньовічне суспільство гуманним? 2. Що таке Раннє Відродження? 3. Нідерландське мистецтво XV ст. Поняття «гуманізм», «Раннє Відродження».	Базові знання: • хронологічні межі Раннього Відродження; • передумови та особливості епохи Раннього Відродження. Розуміння:	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (бесіда, пояснення, обговорення). Індивідуальна робота —	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1]

			Передумови та початок епохи Відродження. Гуманізм. Література та мистецтво раннього Відродження. Протиріччя нової культури. Вплив Відродження на українські землі.	• поняття «Раннє Відродження», «Ренесанс», «гуманізм»; • історичне значення художньої творчості Данте, Петрарки, Боттічеллі, Донателло та ін.; • особливості культури Відродження та її вплив на українські землі. Вміння: • показати на карті університетські центри й міста, пов'язані з початком Відродження; • визначити причини і наслідки поширення ідей гуманізму і культури раннього Відродження. Ставлення: • усвідомити сутність гуманістичних цінностей та їх вплив на розвиток європейської цивілізації.	укладання хронологічної таблиці, робота з картою, пам'ятками культури Відродження. Групова робота — робота з художніми творами Данте, Петрарки, Боттічеллі, Донателло — створення стислих повідомлень і представлення результатів роботи. Обговорення.	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1]
Розділ 6. Узагальнення						
		Здобутки середньовічної Європи	1. Середньовіччя – час релігій 2. Середньовіччя – час розвитку демократії 3. Середньовіччя – час розвитку культури Формування сучасних європейських народів та держав. Утворення світових релігій. Виникнення і розвиток міст та міської культури. Утворення парламентських установ та підвалин європейських політичних і правових традицій. Розвиток освіти, науки і техніки. Розширення картини світу	Базові знання: • як утворилися світові релігії; • як сформувалися сучасні європейські народи та держави; • основні риси формування європейських політико-правових традицій. Розуміння: • взаємовпливи культур та релігій в історії середньовічної Європи (фронтири); • особливості розвитку міст, міського врядування; • процеси, які призвели до розширення кругозору середньовічної людини, розширили загальну картину світу. Вміння: • характеризувати основні світові релігії, їхні вчення; • пояснювати основні події/процеси, що призвели	<i>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.</i> Фронтальна робота (евристична бесіда). Індивідуальна робота (робота з поняттями, бесіда). Групова робота (робота над єдиним завданням у малих групах керованих лідерами — робота з історичними категоріями, презентація результатів роботи), «Мозковий штурм», фронтальна бесіда, обговорення. Вправи «Пропущене слово», «Виправ помилку». Учнівський мініпроєкт «Здобутки Середньовічної Європи». Дебати «Середньовіччя — Темні віки чи період слави і рицарства?».	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатомірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку

				до формування сучасних європейських народів і держав; • встановлювати хронологічну послідовність основних подій середньовічної історії; • відслідковувати та пояснювати зміни, що відбулися у світогляді, культурі та побуті людини Середньовіччя. Ставлення: • усвідомити сутність європейської цивілізації та її цінностей, значення демократичних і правових ідей в свідомості європейця.		суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1]
--	--	--	--	---	--	---

